demos

Jaargang 32
April 2016

ISSN 0169-1473

Een uitgave van het
Nederlands
Interdisciplinair
Demografisch
Instituut

Bulletin
over
Bevolking
en
Samenleving

4

inhoud

1 **Grenzen aan de groei van grote steden?**
2 Migrantenfamilies
4 **Steun voor mensenrechten: principes of eigenbelang?**
7 Doem- of wensdenken in de demografie
8 **Tentoonstelling "100 worden ... en ervan genieten"**

Foto: Mariano Mantel/Flickr

Grenzen aan de groei van de grote steden?

JOOP DE BEER, PETER EKAMPER EN NICOLE VAN DER GAAG

Sinds vorige maand telt Nederland 17 miljoen inwoners. De verwachting is dat de bevolking de komende decennia nog doorgroeit naar 18 miljoen inwoners. De bevolkingsgroei is echter niet gelijkmatig over Nederland verdeeld geweest. De afgelopen 15 jaar groeide de bevolking vooral in de Randstad. Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht kregen er samen 280 duizend inwoners bij – een kwart van de totale groei. Zet deze trend zich in de toekomst voort? Hoe kijken verschillende prognosemakers daar eigenlijk tegenaan?

De bevolking van Nederland is de afgelopen 15 jaar met ongeveer een miljoen inwoners gegroeid. Woonden er in 2000 circa 15,9 miljoenen mensen in ons land, in maart 2016 is de grens van 17 miljoen inwoners gepasseerd. De bevolkingsgroei heeft zich in deze periode vooral geconcentreerd in de Randstad en daarbinnen in de vier grote steden. In de jaren zeventig van de vorige eeuw daalde de bevolkingsomvang van de vier grote steden nog sterk. Daarna volgde tussen 1980 en 2000 een periode van stagnatie gevolgd door groei. Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht groeiden sinds 2000 samen van ruim 2 miljoen inwoners in 2000 tot ruim 2,3 miljoen inwoners in 2016. De vier grote steden, waar iets minder dan 14 procent van Nederlandse bevolking woont, namen ruim een kwart van de totale bevolkingsgroei voor hun rekening. Amsterdam groeide met 103 duizend inwoners (14% groei), Utrecht met 85 duizend (34%) en Den Haag met 78 duizend (18%). In Rotterdam was de groei met 20 duizend (4%) veel geringer. Zullen deze trends doorzetten in de toekomst of zal de toekomstige bevolkingsgroei zich juist minder concentreren in de vier grote steden? Hoe kijken verschillende prognosemakers hier tegenaan, hebben zij dezelfde verwachtingen of verschillen zij van visie?

De stad als spons?

Het aantal inwoners dat een gemeente kan huisvesten hangt af van het aantal beschik-

MIGRANTENFAMILIES - FaMiLife

Migratie is tegenwoordig een van de belangrijkste factoren van bevolkingsverandering in Europa. Onderzoekers bij het NIDI hebben onder leiding van Helga de Valk gewerkt aan het door de European Research Council (ERC) gefinancierde project 'Families of migrant origin - a life course perspective' (FaMiLife) over welke invloed internationale migratie heeft op de levens van migranten en hun families.

Belangrijke onderwerpen waren:

- Levenslopen van migranten en hun nakomelingen (tweede generatie) in Europa
- Gevolgen van migratie voor intergenerationele solidariteit en familiebanden
- Effecten van migratie op de individuele levensloop van migranten in Europa en niet-migranten in de landen van herkomst

Om de onderzoeksresultaten aan een breder publiek kenbaar te maken zijn 3 korte animaties gemaakt. Bekijk deze op www.familifeproject.com

bare woningen en van de grootte van de huishoudens. De gemiddelde huishoudensgrootte in Nederland ligt iets boven twee personen. Dus grosso modo kunnen in een gemeente ongeveer twee keer zoveel mensen wonen als het aantal woningen. In veel gemeenten ligt deze verhouding echter anders. In de eerste plaats varieert de huishoudensgrootte tussen gemeenten. In grote gemeenten is het percentage alleenstaanden hoger dan in kleine gemeenten, waardoor de gemiddelde huishoudensgrootte lager is. In de tweede plaats telt niet elke woning één huishouden. Door leegstand kan het aantal huishoudens lager zijn dan het aantal woningen. Maar het aantal huishoudens kan ook groter zijn dan het aantal woningen. Meerdere huishoudens kunnen in één woning zijn gehuisvest, bijvoorbeeld als alleenstaanden een woning delen. Daarnaast kunnen mensen in een niet-zelfstandige woning wonen, bijvoorbeeld als wooneenheden in een studentenflat geen eigen adres hebben. Hierdoor zijn er ook verschillen in de verhouding tussen aantallen huishoudens en woningen. In de vier grote steden, maar ook in stedelijke gemeenten buiten de Randstad, is het aantal inwoners per woning beduidend groter dan de huishoudensgrootte. Het zijn juist de gemeenten met veel alleenstaanden en dus een kleine huishoudensgrootte waar vaker een woning wordt gedeeld door meerdere huishoudens. Dit geldt vooral voor steden waar relatief veel studenten wonen.

Sinds 2000 is de bevolking van de vier grote steden met 14 procent gegroeid. Het aantal woningen is in die periode met 13 procent toegenomen. De bevolking groeide dus harder dan het aantal woningen. Figuur 1 laat zien dat de bevolkingsgroei tussen 2000 en 2005 gelijk opging met de groei van de woningvoorraad, maar tussen 2005 en 2008 stagneerde. Dit kwam vooral door het teruglopen van de bevolking van Rotterdam. Sinds 2008 groeit de bevolking sterk in alle vier de grote steden. De bevolking groeide aanzienlijk sterker dan het aantal woningen. Dit is mogelijk door bijvoorbeeld minder leegstand en meer huishoudens op één adres. Deze ontwikkeling dat de bevolking en het aantal huishoudens harder groeit dan het aantal woningen staat bekend als "de stad als spons".

Figuur 1. De groei van het aantal inwoners, huishoudens en woningen in de vier grote steden gezamenlijk (geïndexeerd, 2000=100), 2000-2015

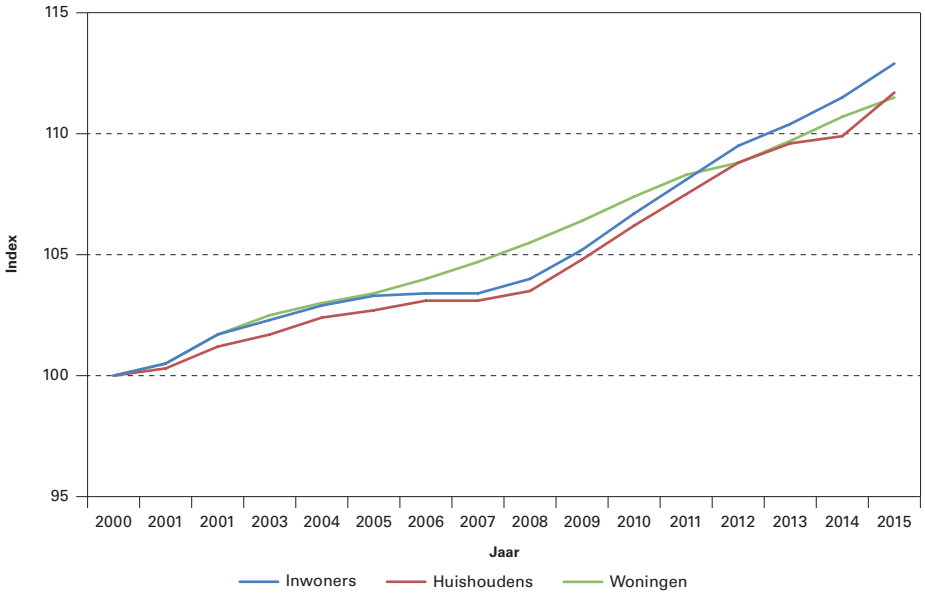

Bron: CBS.

Wat betekent dit nu voor de toekomst van de vier grote steden? Te verwachten valt dat de groei van het aantal woningen in de grote steden in de komende decennia minder sterk zal zijn dan de toename sinds 2000. In de afgelopen 15 jaar nam het aantal woningen immers vooral fors toe door de woningbouw in de VINEX-wijken. Het zal echter steeds moeilijker worden om ruimte te vinden voor verdere uitbreiding van de woningvoorraad binnen de huidige gemeentegrenzen van de vier grote steden. Er zijn grenzen aan de transformatie van leegstaande kantoren. Betekent dit dat een einde aan de bevolkingsgroei in de grote steden in zicht is? Of dat nog meer huishoudens een woning zullen delen? Prognosemakers zijn het hier niet helemaal over eens.

Twee regionale bevolkingsprognoses

Voor alle gemeenten van Nederland worden geregeld bevolkingsprognoses opgesteld. Naast prognoses die door gemeenten zelf en door provincies worden gemaakt, bestaan er twee prognoses die voor alle gemeenten van Nederland op consistente wijze de toekomstige bevolkingsontwikkeling voorspellen. Het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) en het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) stellen om de drie jaar met behulp van het Pearl-model de zogenaamde *PBL/CBS regionale bevolkings- en huishoudensprognose* op, terwijl ABF Research jaarlijks de *Primos-prognose* opstelt. De Pearl- en Primos-prognose geven niet alleen een prognose van de bevolkingsomvang, maar ook van het aantal huishoudens. Beide prognoses zijn op nationaal niveau (nagenoeg) consistent met de nationale *CBS bevolkings- en huishoudensprognose*. Dit betekent dat opgeteld over alle gemeenten de omvang en leeftijdssamenstelling van de bevolking en het totale aantal huishoudens van zowel de Pearl- als Primos-prognose in elk prognosejaar gelijk is aan die volgens de CBS-prognose voor heel Nederland. De Pearl- en Primos-prognose verschillen echter in de wijze waarop de bevolking verdeeld wordt over de gemeenten van Nederland. Zo veronderstelt de Primos-prognose een hogere bevolkingsgroei in de Randstad en een sterkere krimp in regio's langs de grens dan de Pearl-prognose. De uiteenlopende visies van de prognosemakers op de toekomst maken het er voor de beleidsmakers niet eenvoudiger op. We vergelijken daarom de meest recent beschikbare Pearl- en Primos-prognose met hetzelfde startjaar (de prognoses uit 2013).

De vier grote steden in 2040

Zowel de prognosemakers van PBL en CBS als die van ABF Research gaan ervan uit dat het groeitempo van de woningvoorraad in de grote steden in de komende decennia lager zal zijn dan in de afgelopen 15 jaar. Wel gaat de Primos-prognose uit van een iets grotere toename van de woningvoorraad in de Randstad en daartegenover een stagnatie van de groei in krimpgebieden. Maar een opvallender verschil tussen beide

prognoses is dat de Primos-prognose een sterkere groei van het aantal huishoudens in de grote vier gemeenten voorspelt dan van het aantal woningen (zie figuur 2). Als gevolg hiervan zal het aantal huishoudens per woning volgens Primos in 2040 duidelijk hoger liggen dan nu. Pearl verwacht dat het aantal huishoudens ongeveer even sterk groeit als het aantal woningen. Met andere woorden, de Primos-prognose gaat ervan uit dat de vier grote steden een spons blijven, terwijl de Pearl-prognose ervan uit gaat dat dit een tijdelijk verschijnsel is geweest.

Beide prognoses voorspellen een veel hogere groei in de vier grote steden dan in de rest van Nederland. Primos voorspelt echter met ruim 500 duizend meer inwoners in de vier grote steden in 2040 een bijna 140 duizend hogere groei dan Pearl. Als we de resultaten uitsplitsen per stad, blijkt dat het verschil tussen de gemiddelde jaarlijkse groei van het aantal inwoners in de twee prognoses het grootst is voor Amsterdam (zie figuur 3). Waar Pearl Amsterdam jaarlijks met iets minder dan 0,6 procent laat groeien, is de groei volgens Primos met 0,9 procent anderhalf keer zo hoog. Daarmee komt de Primos-prognose in 2040 uit op meer dan een miljoen inwoners in Amsterdam. Voor elk van de vier grote steden voorspelt de Primos-prognose een hogere groei van het aantal inwoners en huishoudens dan de Pearl-prognose.

Als we de ontwikkeling van de bevolking vergelijken met de ontwikkeling van de woningvoorraad, zien we dat in de Pearl-prognose beide ontwikkelingen min of meer gelijke tred houden. In de Primos-prognose groeit behalve in Rotterdam de bevolking (evenals het aantal huishoudens) sneller dan de woningvoorraad.

Wie heeft er gelijk?

De prognosemakers van Pearl en Primos zijn het erover eens dat de bevolkingsgroei in het westen van het land beduidend hoger zal zijn dan in de rest van het land en dat de vier grote steden het meest groeien. Beide prognoses gaan uit van een bescheiden toename van de woningvoorraad. Maar de Primos-prognose voorspelt een hogere bevolkingsgroei dan de Pearl-prognose. Hoe kan de toekomstige bevolkingsgroei in de vier grote steden en vooral in Amsterdam worden gehuisvest? Zal een beperktere groei van de woningvoorraad de bevolkingsgroei van de grote steden afremmen of is het absorptievermogen van de steden voldoende om een hogere bevolkingsgroei op te vangen? Gaat Amsterdam de één miljoen inwoners halen in 2040? Volgens de Primos-prognose wel, maar de veronderstelde uitbreiding van de woningvoorraad van ruim 83 duizend is niet voldoende om alle huishoudens een eigen woning te bieden. Volgens Pearl is de spons eerder vol dan volgens Primos en zal de bevolkingsgroei in de grote vier steden afremmen.

Wie heeft gelijk? Dat valt uiteraard nu nog niet met zekerheid te zeggen. Sinds 2008, het begin van de crisis, is het aantal inwoners van de grote steden sterk toegenomen. Maar de vraag is of dit

Figuur 2. De ontwikkeling van het aantal inwoners, huishoudens en woningen in de vier grote steden gezamenlijk (geïndexeerd, 2012=100) volgens de Pearl- en de Primos-prognose (2013-2040)

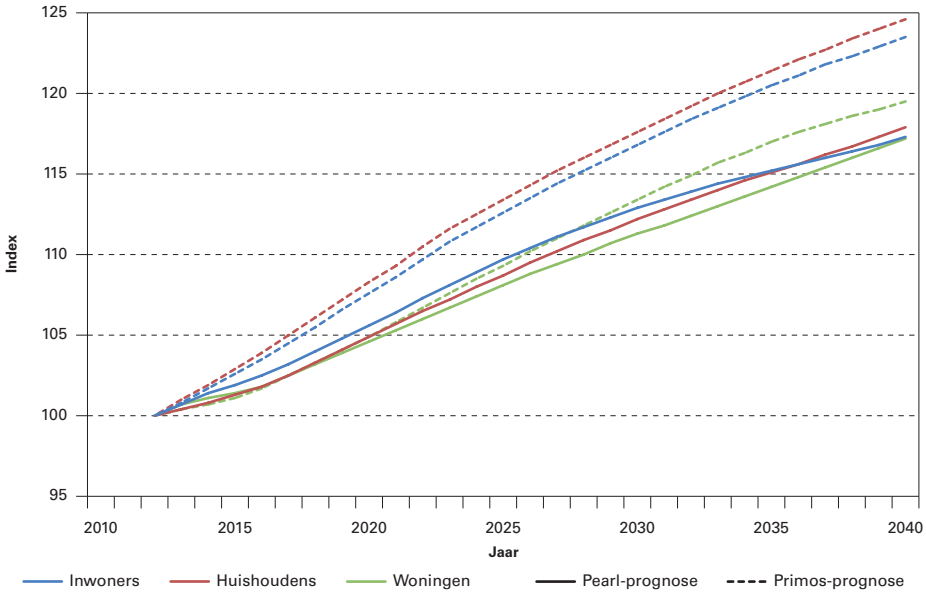

Bronnen: ABF Research, CBS en PBL.

een blijvende trend is of dat het te maken heeft met het feit dat vanwege de crisis minder mensen uit de stad zijn vertrokken. Uit recente cijfers van het CBS blijkt dat het aantal mensen dat vertrekt uit de grote steden weer toeneemt. Dus is het wel zeker dat er in de toekomst steeds meer mensen in de grote steden willen wonen? De makers van de Primos-prognose verwachten dat de forse recente bevolkingsgroei van de grote steden zich de komende 25 jaar onverminderd voortzet, zelfs als het aantal woningen maar een bescheiden toename laat zien. Maar hoe zeker is dit? Het is nog maar de vraag of de trek van jongeren naar de grote stad zo groot blijft als die in de afgelopen jaren was. Niet alleen zal in Nederland het aantal jongeren afnemen, ook lijkt de groei van de deelname aan het hoger onderwijs zijn top te

Figuur 3. De gemiddelde jaarlijkse procentuele groei van het aantal inwoners, huishoudens en woningen in de vier grote steden volgens de Pearl- en de Primos-prognose, 2013-2040

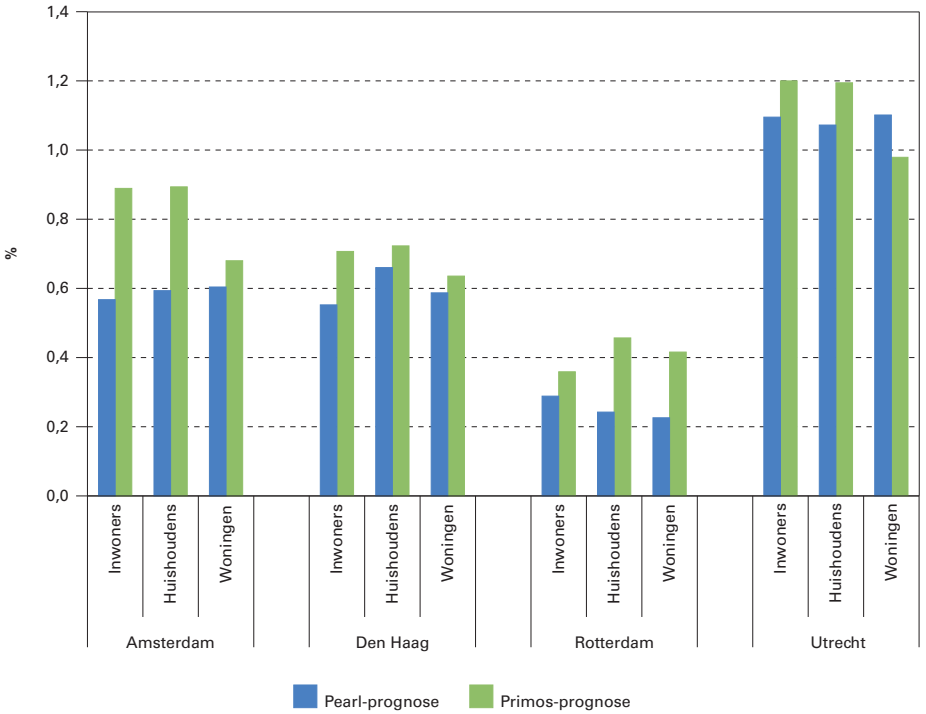

Bronnen: ABF Research, CBS en PBL.

hebben bereikt. En door een verdere flexibilisering van arbeid en de arbeidsmarkt zou het thuiswerken de overhand kunnen gaan krijgen, waardoor tweeverdienende koppels minder behoefte zullen hebben aan de nabijheid van woning en werk. Kortom, een voortzetting van de sterke groei van de grote steden op de lange termijn is geen zekerheid. De makers van de Pearl-prognose gaan uit van een gematigde ontwikkeling en voorspellen dat de bevolking van de grote steden weliswaar blijft groeien, maar in een geleidelijk tempo dat parallel loopt aan de veronderstelde beperkte groei in de woningvoorraad.

Dit onderzoek is gefinancierd door het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. De conclusies zijn geheel voor rekening van het NIDI.

Joop de Beer, **Peter Ekamper** en **Nicole van der Gaag**, NIDI, e-mail: beer@nidi.nl

LITERATUUR:

- Beer, J. de, P. Ekamper en N. van der Gaag (2016), Vergelijking van de bevolkingsprognoses van Pearl en Primos voor de vier grote steden. NIDI-*webartikel*, 2016-01.
- CBS (2016), Nederland telt 17 miljoen inwoners. www.cbs.nl, 21 maart 2016.
- CBS (2016), Meer mensen vertrekken uit grote stad. www.cbs.nl, 22 februari 2016.
- Huisman, C., A. de Jong, C. van Duin en L. Stoeldraijer (2013), Regionale prognose 2013-2040; vier grote gemeenten blijven sterke bevolkingstrekkers. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek en Planbureau voor de Leefomgeving.
- PBL (2015), *De stad: magneet, roltrap en spons: bevolkingsontwikkelingen in stad en stadsgewest*. Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving.
- Poulus, C., G. van Leeuwen, D. Omzigt en H. den Otter (2013), Primosprognose 2013; de toekomstige ontwikkeling van bevolking, huishoudens en woningbehoefte. Delft: ABF Research.

Steun voor mensenrechten: principes of eigenbelang?

SABRINA DE REGT & TANJA VAN DER LIPPE

De steun voor mensenrechten lijkt in Nederland tamelijk oppervlakkig. Als het gaat om abstracte principes zoals vrijheid van meningsuiting en anti-discriminatie is er wel sprake van brede steun. Die steun lijkt echter snel minder te worden als het gaat om de toepassing in concrete situaties. We lijken vooral de rechten te steunen die betrekking hebben op de eigen groep, blijkt uit onderzoek van de Universiteit Utrecht.

Als reactie op de Tweede Wereldoorlog is in 1948 de *Universele Verklaring van de Rechten van de Mens* aangenomen. Deze rechten worden gezien als de grondslag voor vrijheid, gerechtigheid en vrede over de hele wereld. Een breed en solide draagvlak onder burgers is essentieel voor de verwezenlijking van deze mensenrechten. Vaak wordt aangenomen dat de steun voor mensenrechten in democratische landen zoals Nederland hoog is, maar is dat in de praktijk wel zo? Het vluchtelingendebat dat op dit moment in ons land wordt gevoerd, toont aan dat dit een prangende kwestie is. Ook zaken als de discriminatie van oudere werknemers op de arbeidsmarkt en beloningsverschillen tussen mannen en vrouwen voor gelijk werk tonen aan dat het belangrijk is om meer inzicht te krijgen in de steun voor mensenrechten in Nederland.

Foto: Roel Wijnants/Flickr

Steun voor algemene principes van mensenrechten is hoog ...

Om te onderzoeken hoe groot de steun voor mensenrechten in Nederland is, hebben wij een vragenlijst ontwikkeld die is afgenomen bij het zogenoemde *Longitudinal Internet Studies for the Social Sciences Panel* (LISS-panel; zie kader, p. 6). Hierbij richtten wij ons op onderwerpen zoals anti-discriminatie, sociale rechten en vrijheid van meningsuiting. Volgens de Nederlandse bevolking zijn dit de drie belangrijkste rechten in de grondwet. De door ons gemeten steun voor de algemene, abstracte principes van mensenrechten is hoog: 65 procent van de

Nederlanders vindt dat groepen nooit gediscrimineerd mogen worden, 79 procent vindt dat iedereen altijd recht heeft voorzien te worden in basisbehoeften en 56 procent vindt dat iedereen altijd moet kunnen zeggen wat hij of zij vindt.

… maar de steun voor toepassing van mensenrechten in de praktijk is veel lager

De brede steun voor universele mensenrechten valt voor een belangrijk deel weg in concrete situaties. Zo vindt slechts een derde van de Nederlanders dat werkgevers nooit het recht hebben om vrouwen te weigeren omdat zij zwanger zijn (figuur 1). Minder dan de helft van de Nederlanders vindt dat asielzoekers onvoorwaardelijk recht hebben op opvang terwijl zij nog in afwachting zijn van een verblijfsvergunning (figuur 2). Ongeveer een kwart van de Nederlanders vindt dat een politicus als Wilders zich altijd negatief mag uitlaten over de Koran en een kwart vindt dat Moslims altijd het recht hebben om op straat Korans uit te delen om zo het woord van Allah te verspreiden (figuur 3). Bij vrijwel elk universeel mensenrecht is de steun voor dit recht in concrete situaties lager: bij meer dan 80 procent van de Nederlanders is de steun voor mensenrechten in concrete situaties lager dan de steun voor de abstracte principes van mensenrechten. Dit is zorgelijk omdat gedrag ten aanzien van mensenrechten juist vaak gebaseerd is op dergelijke dagelijkse en concrete situaties.

Gedrag gericht op het verbeteren van mensenrechten

Veel mensen in Nederland staan dus wel achter de principes van mensenrechten, maar lijken de toepassing van deze rechten minder te steunen. Wat zijn de mogelijke gevolgen hiervan? Mensen die mensenrechten meer oppervlakkig steunen, zijn minder geneigd zich actief in te zetten om mensenrechtensituaties te verbeteren. Van de Nederlanders zegt ongeveer een kwart wel eens een petitie te hebben ondertekend over de schending van mensenrechten en 12 procent zegt wel eens een winkel te hebben geboycot omdat voor producten gebruik is gemaakt van kinderarbeid. Activiteiten als het demonstreren tegen de schending van mensenrechten, zelf actief handtekeningen verzamelen voor een petitie en brieven schrijven naar overheden en instanties die mensenrechten schenden worden door minder dan 6 procent van de Nederlandse bevolking gedaan. Mensen met een meer oppervlakkige steun voor mensenrechten ondernemen deze activiteiten gericht op het verbeteren van mensenrechtensituaties minder vaak: zij schrijven minder vaak brieven naar overheden en instanties die mensenrechten schenden, verzamelen minder vaak handtekeningen voor petities, ondertekenen minder vaak petities, demonstreren minder vaak en boycotten minder vaak een winkel omdat voor de producten gebruik is gemaakt van kinderarbeid.

Sociale wenselijkheid

Waarom is er zo'n groot verschil in de mate van steun voor de principes van mensenrechten en de toepassing van deze rechten? Basisrechten als vrijheid van meningsuiting en anti-discriminatie

Figuur 1. Percentage mensen met steun voor het principe en de toepassing van anti-discriminatie

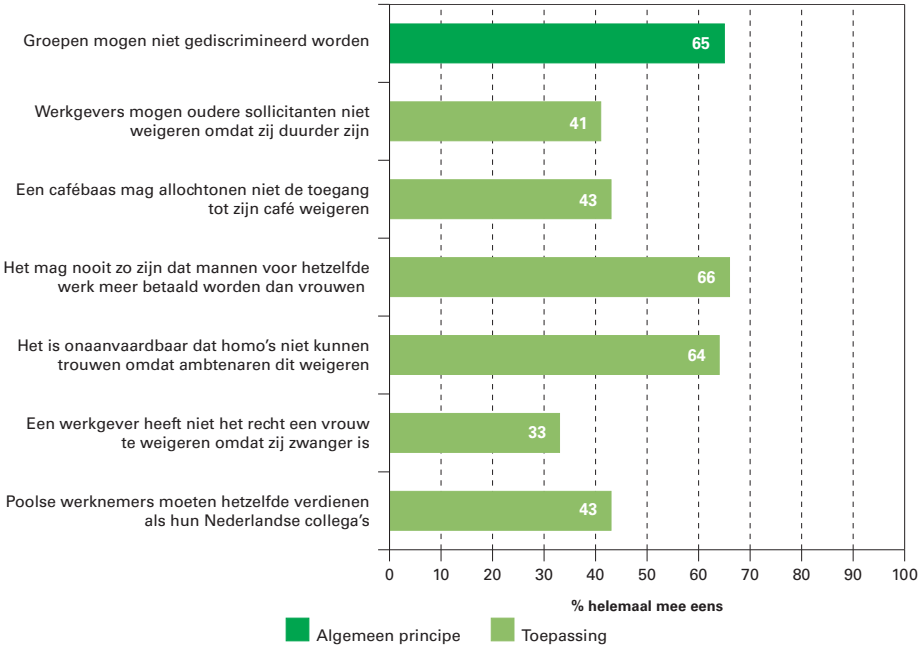

Bron: LISS 2014 Freedom and Liberation Day in the Netherlands.

Figuur 2. Percentage mensen met steun voor het principe en de toepassing van sociale rechten

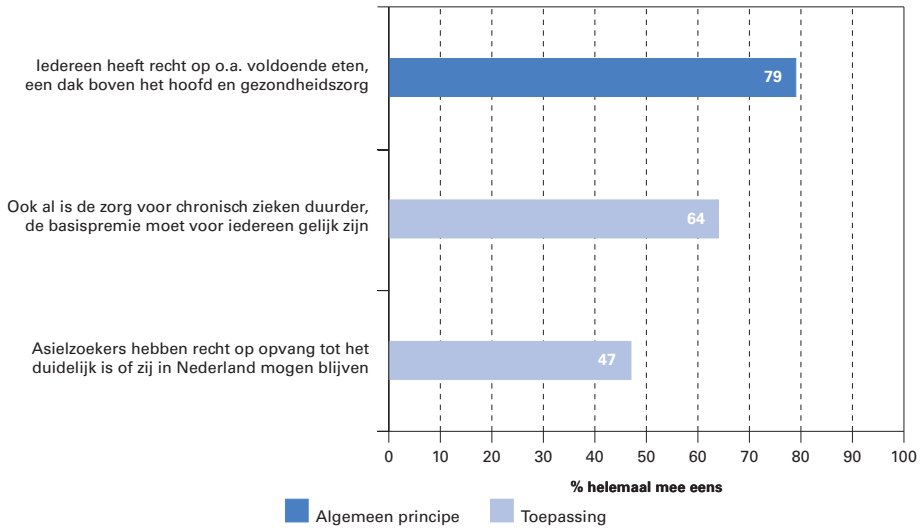

Bron: LISS 2014 Freedom and Liberation Day in the Netherlands.

Figuur 3. Percentage mensen met steun voor het principe en de toepassing van vrijheid van meningsuiting

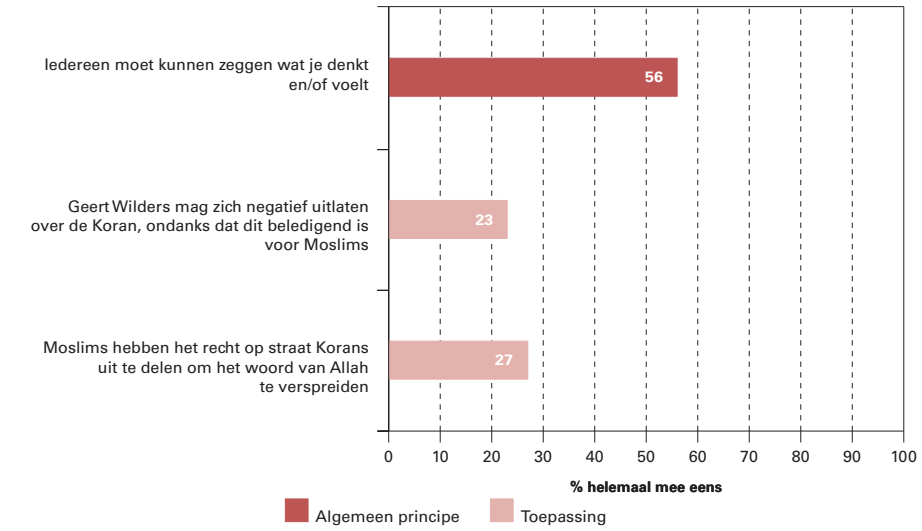

Bron: LISS 2014 Freedom and Liberation Day in the Netherlands.

ACHTERGROND EN OPZET VAN HET ONDERZOEK

Het onderzoek waarover in dit artikel wordt gerapporteerd is onderdeel van het onderzoeksprogramma *'Vrijheid en onvrijheid door de generaties heen'*. Dit is een driejarige samenwerking tussen de afdeling Sociologie van de Universiteit Utrecht en het Nationaal Comité 4 en 5 mei. Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van een eigen vragenlijst *'Freedom and Liberation Day in the Netherlands'*, die is afgenomen bij het *Longitudinal Internet Studies for the Social Sciences Panel* (LISS-panel). Voor dit panel van CentERdata is gebruik gemaakt van een op basis van gegevens van het Centraal Bureau voor de Statistiek gestratificeerde steekproef. In totaal hebben 6.350 mensen van 16 jaar en ouder meegewerkt aan dit onderzoek (responspercentage = 78,9%). Het onderzoek heeft plaatsgevonden in april 2014.

zijn vastgelegd in de Nederlandse grondwet. Het is dus ogenschijnlijk de norm in Nederland om deze rechten te onderschrijven. Als mensenrechten worden toegepast in dagelijkse situaties is de relatie met deze norm minder duidelijk. Sociale wenselijkheid zou daarom een voor de hand liggende reden kunnen zijn voor het verschil in steun voor de abstracte principes en de concrete toepassing van deze rechten. Sociale wenselijkheid blijkt echter niet de reden te zijn voor dit verschil. Mensen die vaak het nieuws en de politieke actualiteit volgen en mensen die ervaring hebben met discriminatie en oorlog zijn minder inconsistent in hun steun voor mensenrechten. Het lijkt er dus op dat mensen die beter geïnformeerd zijn (of door mediagebruik of door eigen ervaring) een minder oppervlakkige steun voor mensenrechten hebben. Ook zijn vrouwen minder inconsistent in hun steun dan mannen. Verder zien we dat Nederlanders met een niet-Westerse achtergrond inconsistenter zijn wat betreft steun voor mensenrechten dan autochtone Nederlanders, ook als rekening wordt gehouden met verschillen in opleidingsniveau en ervaring met mensenrechtenschendingen.

Eigenbelang

Er lijkt sprake van een duidelijke relatie tussen eigenbelang en de steun voor mensenrechten (figuur 4). Oudere mensen (55-plussers) vinden bijvoorbeeld minder vaak dat werkgevers oudere sollicitanten mogen weigeren dan jongere Nederlanders. Immigranten vinden minder vaak dat allochtonen de toegang tot cafés geweigerd mag worden dan autochtone Nederlanders. Vrouwen vinden minder vaak dat mannen voor hetzelfde werk meer betaald mogen worden en dat werkgevers het recht hebben om zwangere vrouwen te weigeren voor een baan. Homoseksuelen vinden minder vaak dat homoseksuelen niet mogen trouwen, omdat trouwambtenaren dit weigeren. Ook vinden bijvoorbeeld PVV-stemmers vaker dat Wilders zich negatief mag uitlaten over de Koran, terwijl Moslims vaker vinden dat Moslims het recht hebben Korans uit te delen op straat. Alleen het verband tussen het hebben van een slechte gezondheid en steun voor gezondheidszorg is niet overduidelijk. Dit komt waarschijnlijk doordat iedereen vroeg of laat ziek kan worden en daardoor in de toekomst mogelijk zelf een beroep zal doen op de gezondheidszorg.

Conclusie

Ons onderzoek laat zien dat de steun voor de abstracte principes van mensenrechten hoog is in Nederland. Deze steun lijkt echter deels oppervlakkig te zijn. De steun voor toepassing van dezelfde rechten is namelijk veel minder hoog. Dit is een belangrijk inzicht omdat mensen wier steun voor mensenrechten oppervlakkig is, minder bereid zijn actie te ondernemen om mensenrechtensituaties te verbeteren. Een actieve betrokken burger kan op meerdere manieren een belangrijke bijdrage leveren aan het verbeteren van mensenrechtensituaties bijvoorbeeld door petities te ondertekenen en door bedrijven die mensenrechten schenden te boycotten. Om de betrokkenheid van burgers te vergroten is het belangrijk om de inconsistentie in steun voor mensenrechten te verkleinen. Uit het onderzoek komt naar voren dat mensen die beter geïnformeerd zijn (hetzij door mediagebruik of door eigen ervaring) minder inconsistent zijn in hun steun voor mensenrechten. Dat kan erop wijzen dat het voor beleidsmakers die de betrokkenheid van de burger willen vergroten, effectief kan zijn om het kennisniveau onder Nederlanders te vergroten. Dat kan op meerdere manieren. Elk

Figuur 4. Percentage mensen met steun voor mensenrechten in concrete situaties voor de groep met een eigenbelang en de groep zonder eigenbelang (op een schaal van 1 tot 10)

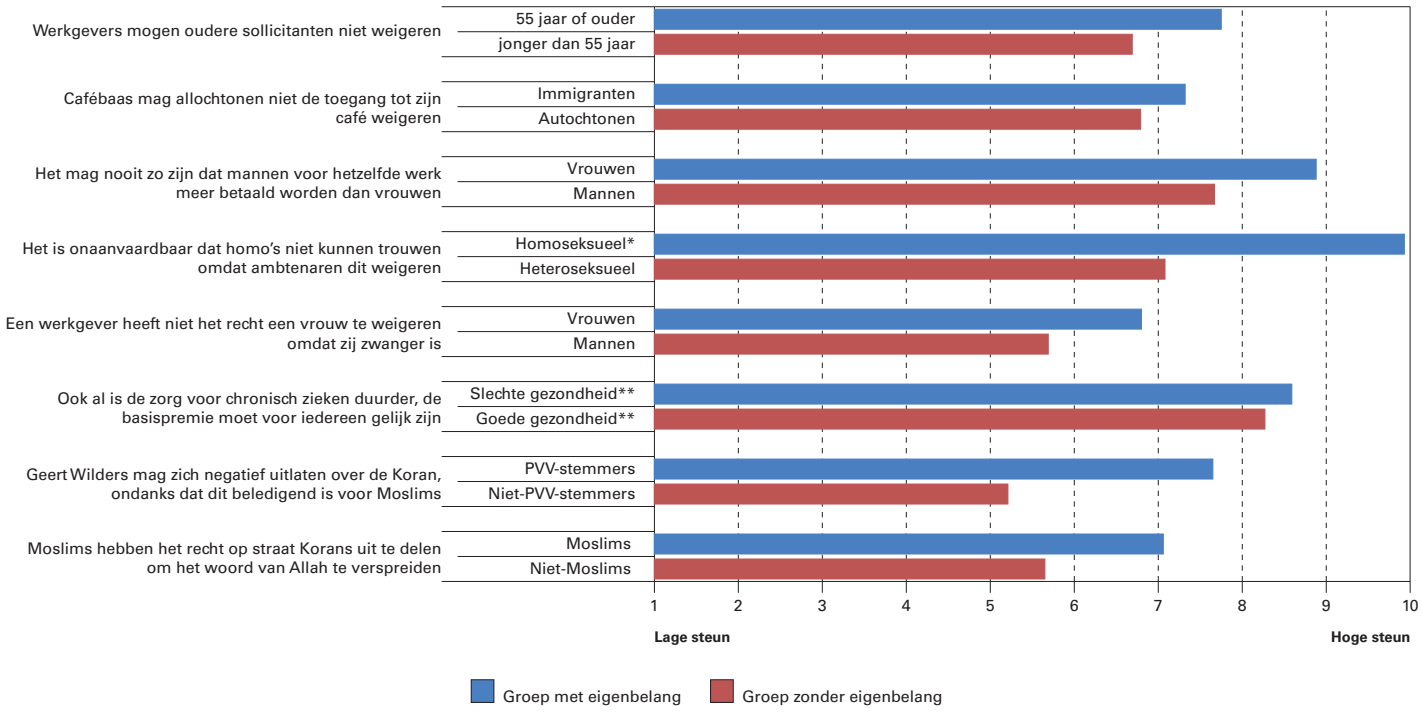

* Gediscrimineerd wegens seksuele voorkeur.

** Subjectieve gezondheid.

Bron: LISS 2014 Freedom and Liberation Day in the Netherlands.

jaar wordt bijvoorbeeld in Nederland op 5 mei Bevrijdingsdag gevierd. Hoewel dit aanvankelijk een dag was waarbij stilgestaan werd bij het einde van de Tweede Wereldoorlog, wordt tegenwoordig ook aandacht besteed aan vrijheid in het algemeen. Dit kan een mooi moment zijn om de aandacht te vestigen op het belang en de kwetsbaarheid van grondrechten, niet alleen in het buitenland, maar juist ook in Nederland. Overheden en andere maatschappelijke organisaties proberen ook op andere manieren aandacht te vestigen op (schendingen van) mensenrechten. Het is hierbij belangrijk om niet enkel aandacht te besteden aan de concrete mensenrechtenschendingen, maar ook altijd heel duidelijk te maken welk universeel mensenrecht een rol speelt in deze concrete situaties. Zo kan het goed zijn om Nederlanders in bijvoorbeeld de discussie rondom de opvang van vluchtelingen beter te informeren over welke basisrechten hier meespelen. Ook is het goed om in het Nederlandse onderwijs structureel aandacht te besteden aan mensenrechten. Daarnaast moet bij het begrijpen van de steun voor mensenrechten niet uit het oog worden verloren dat eigenbelang een rol lijkt te spelen. Hoewel het logisch lijkt dat de steun voor mensenrechten groter is als dit in het eigen belang is, komt de steun voor mensenrechten van (kleine) minderheden hierdoor mogelijk wel in het gedrang. Al met al lijkt er voldoende aanleiding te zijn om de publieke steun voor mensenrechten in ons land niet als vanzelfsprekend aan te nemen, maar juist als een zaak die voortdurend onder de aandacht moet worden gebracht.

Foto: SP Groningen/Flickr

Sabrina de Regt, Universiteit Utrecht,
e-mail: s.deregt@uu.nl
Tanja van der Lippe, Universiteit Utrecht,
e-mail: t.vanderlippe@uu.nl

LITERATUUR:

- *Nationaal Vrijheidsonderzoek 2002*, Nationaal Comité 4 en 5 mei, Amsterdam.

column

DOEM- OF WENSDENKEN IN DE DEMOGRAFIE

Demografische ontwikkelingen geven vaak aanleiding tot sombere bespiegelingen. Beleidsmakers zien vergrijzing, immigratie en krimp vooral als problemen. Vergrijzing wordt geassocieerd met stijgende kosten van de zorg en onbetaalbare pensioenen. Het veelvuldig gebruik van het woord 'migratiecrisis' maakt wel duidelijk hoe men tegen de recente stijging van de (asiel)migratie aankijkt. De krimp van de beroepsbevolking wordt gezien als een bedreiging voor de economische groei. En lokale bestuurders vrezen dat bevolkingskrimp leidt tot een achteruitgang van de voorzieningen waardoor verdere leegloop dreigt. Kortom de demografische toekomst ziet er zorgelijk uit. Er is overigens niets nieuws onder de zon. Ruim anderhalve eeuw geleden werd de pessimistische kijk van economen op demografie al betiteld als de 'dismal science'. Toen ging het alleen niet over vergrijzing en krimp, maar over de hoge bevolkingsgroei.

Demografen reageren vaak relativerend op dit soort sombere bespiegelingen. De problemen met vergrijzing vallen wel mee, als je bedenkt dat ouderen steeds vitaler en actiever zijn: "de zeventiger van nu is de zestiger van vroeger". Migratie hoeft geen probleem te zijn, als je maar zorgt voor een goede integratie. Dan kan migratie zelfs gunstig zijn voor de economische groei. De gevolgen van een krimpende beroepsbevolking vallen mee als mensen langer blijven werken en productiever worden. En een krimpende bevolking kan leiden tot minder milieudruk en een aantrekkelijker leefklimaat.

Wie heeft er nu gelijk? Als je alleen uitgaat van veranderingen in de bevolking, omdat die nu eenmaal redelijk goed voorspelbaar zijn, maar niet tegelijk rekening houdt met andere maatschappelijke en economische veranderingen, dan lijkt de toekomst er somber uit te zien. Als ouderen veel zorg behoeven en als migranten niet goed integreren, zullen vergrijzing en migratie tot toenemende problemen leiden. Maar als je niet alleen naar de toenemende aantallen ouderen en migranten kijkt, maar denkt aan een maatschappij met grotere participatie en integratie van ouderen en migranten, wordt het toekomstbeeld een stuk minder somber. Kortom, het is een cliché, maar daarom niet minder waar: je kunt de demografische ontwikkeling zien als een probleem, maar ook als een uitdaging voor het vinden van duurzame oplossingen.

Joop de Beer is themaleider van de onderzoeksgroep Ageing & Longevity bij het NIDI.

100 WORDEN EN ERVAN GENIETEN

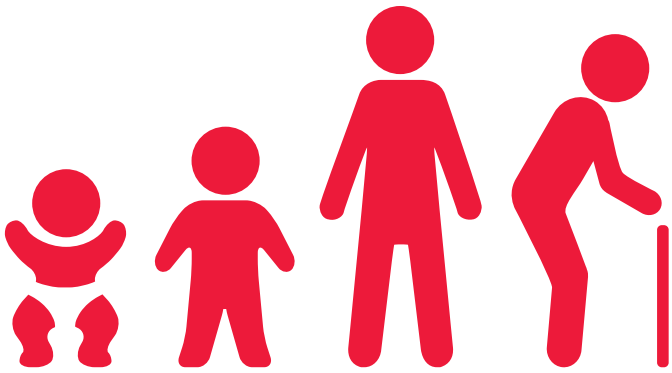

Ontdek hoe onze bevolking verandert in een unieke interactieve tentoonstelling

Een lang en gezond leven, dat wil iedereen wel. Maar wat zijn eigenlijk je kansen om 100 jaar te worden? Kun je hier zelf invloed op uitoefenen? Wat heeft je jeugd en de omgeving waar je opgroeide daarmee te maken? Wat betekent dit voor je huidige manier van leven, op school, bij je familie, je werk, je gezin of je vriendenkring? En voor je toekomstige leven en de keuzes die je wilt maken?

Nu ongeveer de helft van de Nederlandse baby's misschien wel 100 jaar zal worden, zijn dit betekenisvolle vragen. Zeker nu het met 17 miljoen landgenoten drukker is dan ooit in ons land.
Door interactieve games, quizzen, foto's van studenten van de Haagse Kunstacademie, interviews, illustraties en informatieve teksten maak je kennis met de belangrijkste veranderingen in onze bevolking en hoe deze ons leven beïnvloeden.
De tentoonstelling richt zich op iedereen, van jong tot oud, vrouwen en mannen, oude en nieuwe Nederlanders. We hebben immers allemaal te maken met veranderingen die gepaard gaan met een (veel) langer leven. Ben je benieuwd hoe jij een lang leven de baas kunt blijven? Bezoek dan onze interactieve tentoonstelling, waar wij je laten navigeren in het leven dat voor ons ligt.
De tentoonstelling is een reizende internationale tentoonstelling en in Nederland te zien in Den Haag en Groningen.
Deze Nederlandse editie van de tentoonstelling is ontwikkeld door het Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut (NIDI) in samenwerking met Population Europe. De tentoonstelling is verrijkt met recente Nederlandse gegevens door medewerkers van het NIDI en de Rijksuniversiteit Groningen. De gemeenten Den Haag en Groningen leverden actuele lokale informatie.

De tentoonstelling is gratis toegankelijk

DEMOS verschijnt 10 x per jaar en wil de kennis en meningsvorming over bevolkingsvraagstukken bevorderen.

Gehele of gedeeltelijke overname van artikelen met bronvermelding wordt op prijs gesteld.
Graag ontvangt de redactie een bewijsexemplaar.
De personen op de foto's komen niet in de tekst voor en hebben geen relatie met hetgeen in de tekst wordt beschreven.

Het NIDI is een instituut van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen en is geaffilieerd met de Rijksuniversiteit Groningen.
Het NIDI houdt zich bezig met onderzoek naar bevolkingsvraagstukken.

colofon

DEMOS	is een uitgave van het Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut (NIDI).
Redactie	Nico van Nimwegen, hoofdredacteur Ingrid Esveldt, eindredacteur Harry van Dalen, redacteur Peter Ekamper, (web)redacteur Fanny Janssen (RUG), redacteur
Adres	NIDI/DEMOS Postbus 11650 2502 AR 's-Gravenhage
Telefoon	(070) 356 52 00
E-mail	demos@nidi.nl
Internet	demos.nidi.nl / www.nidi.nl
Abonnementen	gratis
Basisontwerp	Harmine Louwé
Druk	www.up-score.nl

Waar en wanneer?

- **Atrium, Stadhuis, Spui 70, Den Haag: 23 mei – 3 juni**
- **Der Aa-kerk, Akerkhof 2, Groningen: 7 juni – 19 juni**

MEER WETEN?

KOM DAN NAAR DE NIDI-LUNCH-LEZINGEN!

24 MEI: OUD WORDEN IN DE PRAKTIJK
David van Bodegom, Leyden Academy on Vitality and Ageing
25 MEI: WAT IS DE KANS DAT JE OUD WORDT?
Joop de Beer, NIDI, Den Haag
31 MEI: SOCIALE PARTICIPATIE VAN OUDERE MENSEN: FABELS EN FEITEN
Jenny Gierveld, NIDI, Den Haag
1 JUNI: OUD MAAR NIET DEMENT: WAT KUNNEN WE LEREN VAN 100-PLUSSERS?
Henne Holstege, VUMC, Amsterdam

LOCATIE: NIDI, Lange Houtstraat 19, Den Haag (op loopafstand van het Atrium)
TIJD: 12.00 -13.00 uur

VOORAANMELDING noodzakelijk: lecture@nidi.nl
Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut (NIDI-KNAW), Den Haag, www.nidi.nl/tentoonstelling

EXTRA ACTIVITEITEN IN GRONINGEN

1 T/M 4 JUNI: CONFERENTIE "BUILDING THE FUTURE OF HEALTH"
LOCATIE: UMCG, VOERTAAL: Nederlands en Engels
DOELGROEP: stedenbouwers, (landschaps)architecten, GGD, bestuurders en andere disciplines op het gebied van volksgezondheid
INSCHRIJVING: www.buildingthefutureofhealth.eu

7 JUNI: OPENING VAN DE EXPOSITIE "100 WORDEN ... EN ERVAN GENIETEN", Elmer Sterken, rector magnificus RUG, en Mattias Gijsbertsen, wethouder gemeente Groningen
LOCATIE: Der Aa-kerk, Akerkhof 2, Groningen
TIJD: 14.45 uur

15 JUNI: HAPS-SEMINAR "HOW TO GET TO 100 - AND ENJOY IT"
met lezingen van o.a. Martin Hyde (University of Manchester), Frank van Lenthe (EUR) en onderzoekers van HAPS
LOCATIE: Het Kasteel, Melkweg 1, Groningen
TIJD: 13.00-17.00 uur VOERTAAL: Engels
VOORAANMELDING noodzakelijk: www.rug.nl/haps/seminar
Healthy Aging, Population, and Society (HAPS) onderzoeksprogramma, Groningen, www.rug.nl/haps/tentoonstelling